

Citim în "Gazeta Transilvaniei"
de-acum 100 de ani

Sub titlul (care spune totul) "Maghiarizarea școlilor noastre grănicerești", în nr. 36 al "Gazetei" apare un amplu comentariu în legătură cu "Ordinul Comisiunii administrative nr. 336/1908", emis "în județul Făgăraș" "contra a 11 din cele mai bune școli românești, și anume contra școlilor grănicerești din comunele Viștea Inferioară, Copăcel, Lisa, Mărgineni, Berivoiul Mare, Ohaba, Tohanul Vechi, Scorei, Țințari, Vaide-Recea și Voila, cărora li se confiscă de-a dreptul limba română ca limbă de predare și li se impune ca în viitor singur numai în limba maghiară să se propună" (să se predea, adică). Ordinul e calificat de ziar ca "monstruos", dar și "ilegal", în acest sens fiind invocate mai multe argumente. Acest ordin al comisiei administrative din Făgăraș (excesul de zel fiind cauza unei atare aberații!) este astfel apreciat de ziar: "Este o adevărată bătaie de joc ce se face poporului din cele 11 comune române fruntașe, este sfidarea oricărui bun simț față de noi, ai căror părinți, moși și strămoși grăniceri au purtat pe vremuri cele mai grele sarcini și au luptat cu arma-n mână pentru apărarea patriei și a tronului și desigur nu a meritat asemenea bruscare și nesocotire a dreptului istoric pe care și l-au câștigat școlile din satele lor". Protestul contra "nevolnicului" ordin era ferm și răspicat formulat! Pentru că, pe-atunci, românii transilvăneni știau a-și apăra drepturile. Chiar dacă trăiau despărțiți de frații de peste munți. • "O știre îmbucurătoare" publică "Gazeta" în nr. 34. Se făcuse cunoscut faptul că ministrul "de Culte" de la Budapesta, "a dat d-lui și d-nei Z. Bărsan, permisiunea să facă turnee teatrale prin Ungaria, neîmpiedicată de autoritățile locale". Ca să se ajungă la o astfel de soluție, Z. Bărsan făcuse nenumărate demersuri, fiind chiar în audiență la ministrul de resort. "Știrea aceasta - nota redactorul ziarului - sîntem convingși, va fi salutăată cu bucurie de toți românii!". Rolul lui Z. Bărsan pe linia promovării teatrului românesc și a afirmării spiritului național încă n-a fost îndeajuns subliniat! • "Tinerimea română de pe Coasta (Brașov Șchei)" organiza în 16 (29) februarie, în sala hotelului "Central. Nr. 1" (GT nr. 34), "o petrecere populară, împreună cu dans". Dirijent (coordonatorul manifestării, adică) era învățătorul Nicolae Oancea. Venitul "curat" era vărsat o parte în "Fondul tinerimii de pe Coasta" și alta cheltuită în scopuri filantropice. Programul petrecerii cuprindea, între altele, piesele corale "Jalea orfanului" și "Morarul", de D.G. Kiriac, reprezentații ale pieselor "Chinematograful", comedie într-un act de Demetriu Boșca, și "Vacanții", comedie "originală" într-un act, de M. Baiulescu. Cum se vede, nici nu apăruse bine, și cinematograful devenise subiect de... comedie! • "O idee sugestivă dar neavenită" (nr. 35 al ziarului) este titlul unui amplu articol semnat de dr. Cassin Maniu, considerat de ziar "un român din generațiunea fină". Concluzia e limpede formulată: "Ființa noastră de români numai cu dreptatea se poate împăca, iar nu cu maghiarii sau fie ori și cine, care ar susține o constituțiune cu desființarea sentimentului universal al dreptului național și-a dreptății politice". Cînd era vorba de interesul național al românilor, fruntașii politici ai vremii nu "operau" cu jumătăți de măsură sau compromisuri păguboase! • Prin tipografia A. Mureșanu din Brașov (unde se tipărea și "Gazeta", proprietarul fiind același), se puteau procura în februarie 1908, cele mai noi apariții la Editura Institutului Grafic "Minerva": I.L. Caragiale - "Opere complete", Al. Vlahuță - "Clipe de liniște", I. Slavici - "Nuvele", Sadoveanu - "Însemnările lui Neculai Manea", Vasile Alecsandri - "Teatru". Nu e de mirare că fruntașii românilor din Brașov erau la curent cu noutățile literare românești! • Din Tohanul Vechi, ziarului i se trimitea știrea (GT nr. 35) potrivit căreia Cornelia Popfalvi și Beniamin Clococeanu urmau a-și celebra cununia religioasă duminică, 1 martie, în Biserica greco-catolică din Făgăraș. Urmașii - cîți și pe unde-or mai fi - ar putea ridica un pahar de șampanie! Cu condiția să-și cunoască și să-și prețuiască înaintașii! • Devenit vacant, ca urmare a "abdicării lui Emil Witting", postul de "adjunct forestier" al orașului Brașov era scos la concurs vicecomitele Augustin Jekelius făcînd cunoscut prin ziar (GT nr. 35) organizarea acestuia. Solicitanții aveau obligația de a-și depune actele cerute pînă la 15 martie 1908. Veniturile ("emolumentele") postului în cauză erau: 1800 coroane - "salar fundamental", 500 coroane - "bani de curțir" (pentru achitarea chiriei locuinței, adică), 800 coroane - "paușale de drum și diurne", precum și "quinquale corespunzătoare" (adică alte drepturi aferente funcției). Puteau participa la concurs inclusiv cei aflați în acel moment "în serviciul orașului". Postul fiind atît de bine plătit, e limpede că și doritorii erau numeroși... • Liber era în februarie 1908 și postul de "arhitect orășenesc". Sub semnătura aceluiași viceconte, în ziar (nr. 36) apare publicația pentru organizarea concursului pentru ocuparea postului. Iată, comparativ cu cele ale adjunctului forestier, veniturile postului de arhitect orășenesc. Constau din: 2400 coroane "salar fundamental", 600 coroane "bani de curțir", plus "quinquale" corespunzătoare. Nu se spune nimic de banii de deplasare. Probabil nu erau prevăzuți. Oricum, parcă era mai avantajos să lucrezi în administrație pe probleme silvice, decît pe probleme de arhitectură... • Și atunci, ca și astăzi, erau mai bine plătiți cei ce lucrau în domeniul bancar. Pentru că, bunăoară, un contabil începător, angajat la o filială orășenescă a Institutului de Credit și Economii "Economiul" din Cluj (GT nr. 36), era retribuit cu 2000 coroane salariu anual și "curțir liber la institut". De remarcat că, în acele vremuri, arhitecților orășenești li se interzicea "orice întreprindere de conducere a edificării private". Alte comentarii sînt de prisos. • George Seciu, croitor, făcea cunoscut, în nr. 36 al ziarului, că de la 1 martie, în Brașov, în strada Mihail Weiss, nr. 10, va deschide "o prăvălie de croitorie", "bărbătească, civilă și militară". Patronul își asigura clientela că poate pune la dispoziție "un asortiment de stofe de primăvară, calitate fină și cea mai modernă", că e capabil să lucreze "costumele cele mai elegante, după moda pariziană", "măsură și croială sigură". Mai mult decît atît, mușterii erau asigurați că pentru "haine bărbătești, civile și militare" și "uniforme de studenți" (elevi, adică), se percep "prețuri moderate". Astfel de croitori nu mai are azi Brașovul! • În urmă cu un veac, la Liverpool, se înregistra oficial prima femeie-scafandru. Se numea Catarina Daré și, cu ocazia "înrolării" ei în societatea de profil, aceasta a dat un banchet în cinsta curajoasei doamne. Și uite-așa au ajuns și femeile... sub apă!

Rubrică realizată de Ioan POPA

Monografii locale - Rîușor (de Făgăraș)

Rîușor - "Religiozitatea și moralitatea"

Ioan J. PICĂ

«Fă-ți cruce și zi: Doamne ajută cînd te apuci de un lucru" - și țărănul nostru așa face. Apoi nici un act din viața lui nu-l face fără să ceară ajutorul de la Dumnezeu, căci așa a apucat din moși strămoși. Fără să înțeleagă cu mintea lui toate manifestările bisericii, el este totdeauna părtaș nedespărțit al lor. N-aș putea spune că-i bigot, deși păstrează cu sfințenie tradiția creștină și a bisericii. Am putea crede că religiozitatea lor este chiar conștientă. Dar nu-i așa. Ei sînt religioși cum au apucat și păstrează toate sărbătorile, că-i păcat - adică de rușine și de frica păcatului, ceea ce, cam nu-i tot una cu o credință izvorîtă din adevărată dragoste, din iubire creștinească, singura creatoare de fapte bune și plăcute lui Dumnezeu.

Dacă contactul continuu cu biserica nu l-au întrerupt, evident că nu se poate spune că nu-s religioși și cred că s-ar face un foarte mare progres dacă s-ar folosi profeții noastre de acest fond sufletele al țărănului. Dar nu prea vād o mișcare religioasă care ar avea acest scop - căci, din nefericire, sîntem aproape toți la fel și ne deosebim numai prin profesie unul de altul, încolo "toți o apă și-un

pămînt". Preotul trebuie să se ridice deasupra noastră prin propagarea adevărului și cum judecătorii lumesti lasă să cadă pedeapsa lor peste cei răi, tot așa trebuie să facă și preotul - să facă ca creștinul să simtă că este certat de preot de cite ori greșește. Dreptatea izvorîtă din concepțiile religiei creștine nu supără, nu umilește - ea îndreaptă, ea ușurează. Sînt de acord cu cei care spun că în poporul nostru găsești un fond religios foarte puternic, însă din cauza grădinarului lenes și nepriceput, buruienile au năpădit florile. Trebuie îngrijit și cultivat poporul nostru, căci buruienile nu-s decît credința deșertă, iar florile sînt virtuțile așa de împresurate de obiceiuri și deșertile credințe. Evident că și morală se alimentează tot din religiozitate și nu trebuie să ne mirăm dacă morală publică păcătuiește și ea. Nu sînt oameni răi fiindcă legile sînt aspre și paza publică bună. Nu știu însă dacă ar rămîne lucrurile la dragostea de aproapele - nu s-ar petrece multe lucruri considerate de morală - de morală creștină - ca păcat. De aceea nu pot trage o linie de hotar între frica de pedeapsă, între frica de legea țării și între frica de Dumnezeu. Eu unul cred că fără să supăr pe nimeni, trebuie să recunosc morală - nu-i la ea acasă

***

Fragmentul publicat mai sus face parte dintr-o amplă monografie consacrată localității Riușor de lângă Făgăraș. Ne-a fost adusă la redacție de colegul nostru Atila Socaciu, care, în urmă cu un an (cititorii noștri poate-și mai amintesc) a scris emoționante rînduri despre neuitatul său învățător, Alexandru Dămboiu, care, în 2007, a fost învrednicit de Bunul Dumnezeu să împlinească 100 de ani. Monografia Riușorului, ne spune învățătorul Alexandru Dămboiu, în câteva rînduri de preambul, a fost întocmită de unchiul său, fratele mamei, avocatul Ioan J. Pică, care a strîns "materialul" pînă în 1910, redactarea monografiei începînd-o la 9 septembrie 1930. Învățătorul Alexandru Dămboiu - cum menționa mai departe - a început copierea lucrării în 1952, la Riușor, încercînd, citi i-a stat în putință, să continue lucrarea unchiului său.

în inima locuitorilor comunei Riușor - care au avut chiar preoți care au urît și s-au răzbutat. Din respect însă pentru mulțime, nu dau exemple, căci exemplele rele e bine să rămîna

îngropate în negura trecutului. Îndemn însă pe toți fiii acestei comune să se iubească ca frații între ei - așa cum ne învață sfînta noastră biserică. Între păcatele noastre găsim: lăcomia,

minciuna, mindria și nepăsarea. Beția, trîndăvia și preacurvia nu sînt încetățenite printre noi și aceasta o spun spre cinsta și lauda tuturor.»

Cercetarea științifică brașoveană

Dr. Valeriu Bidu - "Cu încrederea în tăria și veșnicia neamului românesc"

Dr. Constantin CATRINA

Din toamna îndoliată a anului 1940 și pînă în 1944, Valeriu Bidu se află ca medic primar la Spitalul din Tirgu Neamț. Aici, după o muncă extraordinară, curantul slăbiciunilor trușești și al omului îndărătnic reușește să aducă în stare superioară de funcționare noua sa instituție. Și, astfel, la 12.XII.1943, cu prilejul hramului Paraclisului din spitalul respectiv, dr. Bidu se adresa, oficial, unui cerc intim și amical de prieteni: "În această zi solemnă, cînd, după o veche tradiție, ne-am adunat să serbăm pe făcătorul de minuni și tîmăduitorul suferințelor, pe Sfi. Spiridon, care este patronul Spitalului nostru, sărbătorim totodată și rezultatele unei munci de 3 ani de zile închinată ridicării și înfloririi acestei Instituții. Ruinarea și

degradarea acestui frumos și monumental așezămint, cititorie a Sf. Monastiri a Neamțului, pînă la desființarea lui întimplată în 1937, cînd Sanatorul s-a închis, a fost cea mai mustrătoare ingrătitudine a generației noastre, față de memoria pioasă și recunoștința ce-o datorăm acelor suflete nobile, cari au ridicat cu mintea lor luminată acest superb așezămint de alinare a suferințelor, care în timpul său a fost o fală a Moldovei. Zidurile solide ale acestei clădiri au supraviețuit indolența omenească și au așteptat cu încredere venirea unor timpuri mai bune, pentru a putea fi iarăși redat scopului pentru care au fost create de generații săi întemeietori" (Fond V. Bidu, doc. Necatalogat). În continuarea intervenției sale, dr. V. Bidu a înființat, cu autoritate, aducerea în viață a fiecărui obiectiv, începînd cu sala de operație și

pînă la modul de organizare a grădini Spitalului, aflată și ea într-o "paragină și totală dezordine". În încheiere s-a spus: "... totul a fost refăcut, reparat, modernizat, pus la punct și astfel cu credința în Dumnezeu și cu încrederea în tăria și veșnicia neamului românesc, grație acestei activități Spitalul Tg. Neamț a ajuns după 3 ani de zile la o stare de înflorire care îl situează în fruntea instituțiilor publice din acest județ și este o fală a serviciului sanitar al Țării" (Fond V. Bidu, doc. Necatalogat). La slujba hramului de la Spitalul din Tirgu Neamț, starea mînașirii cititorie, Victorian, l-a delegat, împreună cu doi diaconi, pe protopsaltul, profesorul și compozitorul arhim. Victor Ojog (1909-1973) (Fond V. Bidu, doc. Necatalogat), cel care din anul 1959 se afla ca taxator pe un autobuz prăfuit din Piatra Neamț. (va urma)

Localități brașovene în Enciclopedia Muzicii Românești

Ascultînd nimicul

Ioan TUDOR

POESIS

Se vorbește în șoaptă ca în casa mortului în spatele verbelor nu se înregistrează nimic nici un semnal de atac din partea vîntului nici un zornăit de argint din partea patronului. Afară-i iarnă iar albul risipește orice sub -20 grade Celsius nici limba din gură nu mai are gustul cuvintelor. Se vorbește în șoaptă despre Heidegger în casa Baiulescu unde, cineva plînge. (Din Ciclu "Jurnalul cu vise")

Cuvîntul nou - 40

Vineri, 22 februarie, Centrul Cultural Arcuș din județul Covasna a găzduit o manifestare cu un caracter aparte, consacrată marcării a 40 de ani de la apariția ziarului "Cuvîntul nou" din județul învecinat. Au participat redactori de ieri și de azi ai ziarului, invitați ai acestora. Un sincer "La Mulți Ani!" colegilor de la ziarul românesc din Sfîntu Gheorghe, viață lungă și rodnică întru slujirea limbii, culturii și spiritualității românești pe aceste meleaguri din inima României dintotdeauna! (Ioan POPA)

La Centrul Cultural "OKIAN" Seminarul ku filosofie plus...

Centrul Cultural "OKIAN" (Librăria cu același nume de pe strada Mureșenilor nr. 1) găzduiește azi, 23 februarie, de la ora 9,30 (în sala de activități de la etaj), "Seminarul ku filosofie" cu tema "Sens și posibilitate: a fi și a avea" (coordonatori prof. Adrian Sandu și prof. Gh. Cutieru), iar de la ora 10,00 (în "Galeria" librăriei), un concurs de monogurii în limba engleză. Organizator: Edar și Peace Corps (coordonator prof. Doina Vasilovici). Ioan POPA

Din tezaurul Arhivelor brașovene

1424 - Statutul breslei blănarilor (cu completări ulterioare) - cel mai vechi document din arhiva orașului Brașov scris în limba germană.

1785 - Constituția proprie a orașului Brașov, colecție de instrucțiuni, regulamente și formule de jurămint pentru funcționarii orașului.